

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและความสามารถที่จะปรับตัวได้อย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่จะเกิดขึ้นได้ในอนาคตซึ่งในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (2535) ได้วางหลักการและความมุ่งหมายไว้ชัดเจนว่ามุ่งพัฒนาบุคคลทั้ง 4 ด้าน คือปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม ให้สมดุลกัน โดยเปิดโอกาสให้เรียนรู้ ให้พัฒนาตนเองอย่างเหมาะสมกับวัย และกำหนดวัตถุประสงค์ไว้อย่างชัดเจนว่ามุ่งจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของพลเมืองโดยเน้นให้มีคุณธรรมจริยธรรม สามารถแก้ปัญหาและมีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์ตลอดทั้งมีความรู้ทักษะการประกอบอาชีพ สามารถพึ่งตนเองและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข แต่การจัดการศึกษาที่ผ่านมาดูเหมือนหนึ่งว่ามุ่งเน้นการสอนเนื้อหาเป็นสำคัญ ขาดการปฏิบัติจริงและการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง กิจกรรมส่วนใหญ่เกิดขึ้นในห้องเรียนเป็นหลัก นักเรียนขาดการมีส่วนร่วม การคิด การตัดสินใจด้วยตนเองในการเลือกกระทำกิจกรรมตามความต้องการ การวิจัยในระดับประถมศึกษาที่เกี่ยวข้องกับครู และพฤติกรรมการเรียนการสอนพบว่า ครูยังมีพฤติกรรมที่ขาดเทคนิคการสอน กระบวนการจัดประสบการณ์ ไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วม ไม่มีการค้นคว้าหาความรู้และสรุปความรู้ด้วยตนเอง กิจกรรมการเรียนการสอนมักเกิดขึ้นภายในห้องเรียนเป็นส่วนใหญ่ นักเรียนไม่มีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้จากหลายๆ แหล่ง หลายๆ สถานที่ จึงทำให้การจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาไม่เป็นไปตามหลักการ และวัตถุประสงค์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535

ในสวนสาระสำคัญของแผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 8 พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดนโยบายการปฏิรูปการเรียนการสอนเพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนที่สมดุลทุกด้านตามจุดประสงค์ของหลักสูตรโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สนองความแตกต่างในความสามารถ ความถนัด และความสนใจทางการเรียนของแต่ละบุคคล ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการได้ปฏิบัติจริง และการให้ประสบการณ์ความรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง รวมทั้งการใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย ช่วยให้

ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีพัฒนาการทันสมัยทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยมีเป้าหมายให้ทุกโรงเรียนจัดและใช้สื่อ หนังสือ ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์และห้องปฏิบัติการต่างๆ ได้ครบถ้วน ตามเกณฑ์มาตรฐาน

ดังนั้นห้องสมุดจึงเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญและจำเป็นที่จะต้องจัดให้มีในโรงเรียนทุกระดับ เพราะห้องสมุดจะมีบทบาทสำคัญต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมนอกหลักสูตร และกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ซึ่งนักเรียนจะได้รับผลประโยชน์ ทั้งด้านความรู้ ประสบการณ์ ข่าวสารและความเพลิดเพลิน อีกทั้งเป็นการปลูกฝังการรู้คุณค่าของเวลาและความรับผิดชอบการใฝ่รู้ใฝ่เรียนแก่ผู้เรียนให้เป็นที่ไปตามแนวนโยบายการปฏิรูปการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539, หน้า 48)

ห้องสมุดโรงเรียนจึงเป็นหัวใจสำคัญที่ทุกโรงเรียนจะต้องจัดให้มีขึ้นเพื่อความมุ่งหมายสำคัญ ดังนี้ คือ สนองตอบกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร ปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน และสนใจศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้ของ ผู้บริหาร ครู นักเรียน และนักการภารโรง ตลอดจนชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2535ข, หน้า 5)

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ห้องสมุดโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของระบบการสอนที่จะสนับสนุนส่งเสริมความต้องการในการศึกษาหาความรู้โดยเฉพาะ ทั้งนี้เพราะเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่าการเรียนเฉพาะในห้องเรียน ไม่เพียงพอกับความต้องการของเด็กที่จะเผชิญกับสิ่งแวดล้อมในชีวิตใหม่ ในสังคมประชาธิปไตยนั้นพลเมืองจะต้องมีสติปัญญาความรู้ และศีลธรรมสูงพอที่จะพิจารณาปัญหาต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง เมื่อเผชิญกับวิกฤตการณ์ต่างๆ ก็จะมีรู้จักตัดสินใจด้วยความสงบเยือกเย็น ไม่หวั่นไหวไปตามภาวะของอารมณ์ ด้วยเหตุนี้ห้องสมุดโรงเรียนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับการศึกษาในปัจจุบัน (กุหลาบ บันลายนาค, 2538, หน้า 1) ครูบรรณารักษ์เป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดในการจัดให้บริการต่างๆ ของห้องสมุดอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิภาพของห้องสมุดขึ้นอยู่กับความรู้และความสามารถของครูที่ทำหน้าที่บรรณารักษ์ ซึ่งจะต้องมีทักษะและมีประสบการณ์อย่างพอเพียง รวมทั้งต้องมีความรู้ทางด้านวิชาการต่างๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดให้บริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุด เนื่องจากรูปแบบการสอนเปลี่ยนแปลงจากการยึดครูเป็นศูนย์กลางมาเป็นยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง (ยุริรัตน์ กิตติภูมิชัย, 2530, หน้า 63)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องจัดให้มีห้องสมุดประจำทุกโรงเรียนเพื่อให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ซึ่งมุ่งให้นักเรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งความรู้ในโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจึงได้สนับสนุนให้โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัด มีห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอนครบทุกโรงเรียน และได้จัดสรรงบประมาณให้จัดซื้อหนังสือ วัสดุ ครุภัณฑ์ที่มีความจำเป็นสำหรับห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาตั้งแต่ปีงบประมาณ 2533 และจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติม ให้จัดซื้อหนังสือ วัสดุ ครุภัณฑ์ เป็นปีๆ ไป ต่อมาในปีงบประมาณ 2535 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาขึ้น เพื่อให้โรงเรียนในสังกัดใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานห้องสมุดให้ได้มาตรฐานเหมาะสมกับสภาพห้องสมุดและสอดคล้องกับขนาดของโรงเรียน ลักษณะการดำเนินงานห้องสมุดที่ส่งเสริมการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา ควรดำเนินงานในรูปคณะกรรมการ ครู และนักเรียน จัดระบบหนังสือเป็นหมวดหมู่ตามระบบสากล จัดบรรยากาศ ห้องสมุดใจให้ครู นักเรียน ชุมชน เข้าไปใช้ มีมุมเด็ก มุมหนังสือพิมพ์ วารสาร มุมอ่านหนังสือเพิ่มเติม มุมหนังสือค้นคว้า มุมเสริมประสบการณ์ เน้นการจัดหนังสือแบบขายสินค้าให้ลูกค้าต้องการซื้อ ให้ครูใช้ห้องสมุดเป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอนในทุกวิชา หรือทุกกลุ่มประสบการณ์ โดยเน้นการจัดการเรียนการสอนให้ใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งสำคัญของการเรียนรู้ และบูรณาการวิชาต่างๆ กับ กิจกรรมห้องสมุดให้ออกมาในรูปการส่งเสริมความรู้ ความสามารถของแต่ละบุคคลทั้งครูและนักเรียน ในส่วนการบริหารและการจัดการห้องสมุด บุคคลที่จะทำให้งานห้องสมุดประสบผลสำเร็จได้ คือ ครูที่ทำหน้าที่ครูบรรณารักษ์ ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องพิจารณาบุคคลที่มีคุณลักษณะที่เหมาะสม เป็นคนรักการอ่าน ทันสมัย มีระเบียบ มีความเข้าใจงานห้องสมุด มีทักษะในการจำแนก มีมนุษยสัมพันธ์ และมีความตั้งใจเพราะครู บรรณารักษ์ เป็นบุคคลหลักที่จะต้อง มีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการดำเนินงานห้องสมุด

จากการวิเคราะห์ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้ศึกษาถึงสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนการสอนพบว่าควรเปลี่ยนพฤติกรรมการสอน จากการเน้นเนื้อหาวิชาโดยผ่านการถ่ายทอดจากตัวครูสู่นักเรียนภายในห้องเรียนมาเป็นการให้นักเรียนได้ปฏิบัติศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้มีความสามารถทางด้านความคิด และการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยแสวงหาความรู้นั้นจากห้องสมุด ซึ่งในโรงเรียนประถมศึกษาได้จัดให้มีห้องสมุดโรงเรียนไว้บริการทุกโรงเรียนและมีนโยบายให้ทุกโรงเรียน

ดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียน แต่การเรียนรู้จากห้องสมุดโรงเรียนของนักเรียนยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากผู้ดำเนินการและผู้เกี่ยวข้องขาดประสบการณ์และขาดเทคนิคในการส่งเสริมให้ห้องสมุดโรงเรียนเป็นแหล่งบริการทางวิชาการที่ส่งเสริมการเรียนการสอน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539, หน้า 1)

ผลการวิจัยของ วันเพ็ญ พิชญวสิน (2540) พบว่า ด้านการจัดห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอน ปัญหาและความต้องการของผู้บริหารโรงเรียน คือ ขาดงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุและมีหนังสือค้นคว้าอ้างอิงที่เหมาะสมกับชั้นประถมศึกษา และต้องการบรรณารักษ์ที่มีความรู้ทางบรรณารักษ์โดยตรง ส่วนครูทำหน้าที่บรรณารักษ์มีปัญหาในด้านมีงานรับผิดชอบในการสอนมาก ครูในโรงเรียนไม่เห็นความสำคัญของห้องสมุดและขาดความรู้ในการดำเนินงานห้องสมุด ด้านครูผู้สอนต้องการให้ครูบรรณารักษ์จัดกิจกรรมห้องสมุด ให้ส่งเสริมการเรียนการสอนทุกกลุ่มประสบการณ์ ให้บริการช่วยเหลือผู้ใช้บริการในการศึกษาค้นคว้า และนักเรียนต้องการให้จัดหาหนังสือที่ดีมีประโยชน์มาให้บริการ

จากรายงานผลการดำเนินงานโครงการการจัดมุมหนังสือและห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน (2538, หน้า 34-35) พบว่า ปัญหาในการดำเนินงานจัดห้องสมุดนั้น ผู้บริหารบางส่วนไม่ให้การสนับสนุน ไม่เห็นเป็นเรื่องสำคัญ ครูบรรณารักษ์หรือครูที่รับผิดชอบงานห้องสมุดมีงานด้านการสอนมาก มีเวลาในการดำเนินงานห้องสมุดน้อย ส่วนมากรับผิดชอบเพียงคนเดียว และขาดความรู้ความเข้าใจประสบการณ์ในการดำเนินงาน ในด้านครูผู้สอนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องไม่มีความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเองในการสนับสนุนให้ห้องสมุดเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ไม่เน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการใช้ห้องสมุด สภาพการจัดห้องสมุดไม่ต่างจากห้องพัสดุหรือห้องเก็บของ จัดหมวดหมู่หนังสือไม่ถูกต้องไม่เอื้อต่อการศึกษาค้นคว้า ไม่น่าสนใจ ไม่สามารถดึงดูดความสนใจในการเข้าไปใช้ การสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ไม่สอดคล้องกับการจัดห้องสมุดตามมาตรฐานการจัดห้องสมุดโรงเรียน

จากสภาพปัญหาดังกล่าว สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน ได้สนับสนุนและพัฒนาการจัดห้องสมุดโรงเรียน โดยให้หน่วยศึกษานิเทศก์จัดทำโครงการประกวดห้องสมุดดีเด่นตามขนาดของโรงเรียนในสังกัดทุกปีเพื่อหาแบบอย่างและแนะนำโรงเรียนที่จัดห้องสมุดที่ส่งเสริมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้ว่าจะมีโรงเรียนประถมศึกษาที่ได้ดำเนินงานตามแนวพัฒนางานห้องสมุดของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และดำเนินงานตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติประสบผลสำเร็จแล้วเป็นจำนวนมาก แต่ก็ยังมีโรงเรียนอีกจำนวนมากที่ยังคงประสบ

ปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้ทำการศึกษาจึงสนใจและต้องการทราบว่า การดำเนินงานและการจัดกิจกรรมในห้องสมุดของโรงเรียนประถมศึกษาที่จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้การสอนจนได้รับการคัดเลือกเป็นห้องสมุดที่จัดกิจกรรมดีเด่นว่าเป็นอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาห้องสมุด ให้เป็นห้องสมุดที่ส่งเสริมการเรียนรู้ และเป็นศูนย์กลางในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะการจัดห้องสมุดที่ส่งเสริมการเรียนรู้การสอนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน
2. เพื่อเสนอแนวทางในการจัดห้องสมุดโรงเรียนสำหรับโรงเรียนที่ต้องการห้องสมุดที่ส่งเสริมการเรียนรู้การสอน

ขอบเขตของการวิจัย

ด้านประชากร คือ คณะกรรมการห้องสมุดและนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ในโรงเรียนประถมศึกษา ในปีการศึกษา 2542 ที่จัดกิจกรรมห้องสมุดได้รับรางวัลดีเด่นลำดับที่ 1 และลำดับที่ 2 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน ในปีการศึกษา 2539 จำนวน 4 โรงเรียน ปีการศึกษา 2540 จำนวน 5 โรงเรียน และปีการศึกษา 2541 จำนวน 5 โรงเรียน รวมทั้งหมด 14 โรงเรียน

ด้านเนื้อหา การให้ความสำคัญของผู้บริหาร ครูบรรณารักษ์ ครูผู้สอน นักเรียนและคณะกรรมการห้องสมุดโรงเรียน ต่อลักษณะการจัดห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้การสอนในด้านการบริหารและการสนับสนุน ด้านเทคนิคและการประชาสัมพันธ์ ด้านการบริการ และการจัดกิจกรรม และวิธีสอนการใช้ห้องสมุดให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ห้องสมุดที่ส่งเสริมการเรียนรู้การสอน หมายถึง ห้องสมุดที่มีลักษณะการจัดและดำเนินงานโดยคณะกรรมการ ซึ่งมีกรวางแผนร่วมกับครูผู้สอน และผู้ใช้บริการ ในด้านการจัดกิจกรรมในห้องสมุดให้เกิดประโยชน์กับผู้ใช้บริการ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนตามเนื้อหาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

ลักษณะการจัดห้องสมุดที่ส่งเสริมการเรียนการสอน หมายถึง การดำเนินงานห้องสมุดในโรงเรียนที่ตอบสนองหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ในด้านบริหารและการสนับสนุน ด้านเทคนิคและการประชาสัมพันธ์ ด้านบริการและการจัดกิจกรรม วิธีสอนการใช้ห้องสมุดให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอน

แนวทางในการจัดห้องสมุดโรงเรียน หมายถึง ขั้นตอนการจัดห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนการสอน ที่ผู้ศึกษาเสนอแนะจากการศึกษาและรวบรวมจากข้อมูลในโรงเรียนที่จัดห้องสมุด ได้รับรางวัลห้องสมุดดีเด่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. ได้ทราบลักษณะการจัดห้องสมุดของโรงเรียนที่ได้รับรางวัลห้องสมุดดีเด่น
2. ได้แนวทางสำหรับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ครู นักเรียน ผู้สนใจ ในการจัดห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนการสอน